

hlasí. Například paní Barberyová odsuzuje Olafa za to, že odsuzuje ty, kdo prosazují ženskou obřízku, aniž by si uvědomovala své pokrytectví.

Relativisté také často neuplatňují svůj relativismus důsledně, na jedné straně odsuzují jako absolutně špatnou morálku nacistů či západních nadnárodních společností, a na straně druhé různé nezápadní druhy morálky posuzují relativisticky.

Zkrátka, relativismus, zvláště morální relativismus, přinejmenším tak, jak je obvykle formulován, je často značně nepřijatelný, nezřídka vysloveně pokrytecký a jeho obhajoba je rozhodně nad míru obtížná.

Zkrátka, zdá se, že argumentů svědčících pro relativismus je málo. Oblíbený politický důvod prosazování relativismu – že pouze relativisté mohou tíhnout k toleranci a pochopení – při bližším ohledání neobstojí.

SOUVISEJÍCÍ KAPITOLY:

Morálním relativismem se zabývá také 20. kapitola, Podobá se morálka brýlím?

Možná byste se mohli zamyslet i nad následující otázkou. Co kdyby vám někdo tvrdil, že ne všechna morální hlediska, ale jen některá jsou stejně „pravdivá“? Toto je skromnější forma morálního relativismu. Je pro vás přijatelná?

DALŠÍ ČETBA:

Theodore Schick Jr., Lewis Vaughn, *How to Think about Weird Things*, druhé vydání (Mayfield, California 1999), 4. kapitola.

Robert Kirk, *Relativism and Reality* (Routledge, London 1999).

MŮŽE STROJ MYSLET?

STUPEŇ NÁROČNOSTI FILOZOFICKÉ GYMNASTIKY

ROZCVIČKA

STŘEDNÍ ZÁTĚŽ

NÁROČNĚJŠÍ CVIČENÍ

Kimberley a Emit

Píše se rok 2100. Kimberley Courahanová se právě stala hrdou majitelkou Emita, nejmodernějšího robota. Zrovna ho vybalila; balicí papír a polystyrén jsou rozházené po podlaze po celé kuchyni. Emit je konstruován tak, aby dokázal do nejmenšího detailu napodobit vnější chování člověka (s tím rozdílem, že je přece jen poddajnější a poslušnější). Emit reaguje na otázky úplně stejně jako lidé. Zeptejte se ho, jak mu je, a odpoví vám, že má za sebou těžký den, že ho trochu bolí hlava, že je mu líto, že rozbil tu vázu a tak dále. Kimberley přepne spínač za Emitovým krkem na „zapnuto“ a Emit obživne.

Emit: Dobré odpoledne. Jsem Emit, váš robot – pomocník a přítel.

Kimberley: Ahoj.

Emit: Jak se máte? Já osobně se cítím skvěle. Snad až na to, že jsem první den trochu nervózní. Ale jinak fajn. Těším se na spolupráci s vámi.

Kimberley: Než se pustíš do domácích prací, musíme si něco vyjasnit. Ve skutečnosti ničemu nerozumíš, nemůžeš myslet, nic necítíš, jsi jenom stroj, je to tak?

Emit: Já jsem stroj, ale samozřejmě vám rozumím. Odpovídám vám přece anglicky, ne?

Kimberley: Jistě. Jsi stroj, který velmi dobře předstírá, že rozumí, to rozhodně. Ale mě nepodfoukneš.

Emit: Pokud nerozumím, tak proč se obtěžujete na mě vůbec mluvit?

Kimberley: Protože jsi byl naprogramovaný tak, abys reagoval na mluvené příkazy. Navenek působíš jako člověk. Vypadáš a chováš se jako bys rozuměl, myslel, cítil, vnímal a tak dál jako my, lidé. Ale to je jen na oko.

Emit: Na oko?

Kimberley: Ano. Přečetla jsem si uživatelský manuál. V té tvé hlavě z umělé hmoty a plechu je výkonný počítač, který je naprogramovaný tak, abys chodil, mluvil a vůbec se choval jako člověk. Takže pouze velmi dobře předstíráš, že myslíš, rozumíš a tak dále, ale tam uvnitř žádný skutečný rozum ani inteligence není.

Emit: Není?

Kimberley: Ne. Nelze zaměňovat dokonalou počítačovou simulaci se skutečností. Můžeš naprogramovat počítač, aby simuloval oceán, ale pořád to bude jen simulace. V počítači přece nejsou žádné skutečné vlny, ani voda, ani plovoucí ryby. Strč tam ruku a nenamočíš si ji. A podobně je to s tebou, ty inteligenci a myšlení pouze simuluješ. Není to doopravdy.

Má Kimberley pravdu? Možná je pravda, že naše současné stroje nejsou schopny skutečného myšlení, inteligence a pocitů, ale je z principu nemožné, aby stroj myslel? Pokud se budou v roce 2100 vyrábět stroje tak vyspělé jako Emit, bude mylné tvrdit, že rozumějí? Kimberley se domnívá, že to mylné je.

Emit: Já jsem ale přesvědčený o tom, že vám rozumím.

Kimberley: Ne, nerozumíš. Nemáš žádné názory, žádná přání ani pocity. Vlastně nemáš ani žádnou mysl. Slovům, které ti vycházejí z pusy, nerozumíš o nic víc než magnetofon slovům, které znějí z jeho reproduktoru.

Emit: Vy mě urážíte!

Kimberley: Urážím? Nebudu přece brát ohledy na hromadu plechu a umělé hmoty.

Searleův myšlenkový experiment s čínským pokojem

Kimberley vysvětluje, proč si myslí, že Emit není schopen myslet. Popisuje slavný filozofický myšlenkový experiment.

Kimberley: Nemůžeš rozumět, protože jsi řízen počítačem. A počítač ničemu nerozumí. Počítač je v podstatě jenom zařízení pro manipulaci se symboly. Vkládají se do něj sekvence symbolů a počítač na ně reaguje zase jinými sekvencemi symbolů podle toho, jak je naprogramovaný. Žádný počítač ve skutečnosti neumí nic jiného, bez ohledu na to, jak je dokonalý.

Emit: Opravdu?

Kimberley: Ano. Vyrábíme počítače, aby pilotovaly letadla, řídily železniční dopravu a tak dále. Ale počítač, který pilotoval letadlo, nechápe to, že letí. On pouze chrlí sekvence symbolů v závislosti na těch, které přijímá. Nechápe, že sekvence, které přijímá, představují polohu letadla na obloze, množství paliva v nádržích a tak dále. A nechápe ani to, že sekvence, které vychrlí, slouží k ovládní křídílek, směrovky a motorů letadla. Pro počítač je to všechno jenom manipulace se symboly podle programu a tyto symboly pro počítač neznamenaají nic.

Emit: Víte to jistě?

Kimberley: Naprosto. A dokážu ti to. Popíšu ti jeden myšlenkový experiment, který jako první roku 1980 provedl filozof John Searle. Do pokoje je zavřena žena, která dostane hromádku karet, na nichž jsou klikyháky. Ty klikyháky jsou ve skutečnosti čínské znaky. Ale žena v pokoji neumí čínsky a myslí si, že jde jen o nesmyslné čmáranice. Pak dostane další čínské znaky a instrukce, podle nichž má řadit znaky k sobě a takto seřazené je vracet.

Emit: Pěkná historka. Ale co má všechno to řazení znaků za smysl?

Kimberley: První hromádka znaků vypráví příběh v čínštině. A druhá hromádka klade otázky související s tím příběhem.

Instrukce pro řazení znaků – její „program“, chceš-li – umožňují ženě na tyto otázky odpovídat správnými čínskými znaky.

Emit: Jako by na ně odpovídal Číňan.

Kimberley: Přesně! Nu a před pokojem stojí skuteční Číňani, kteří by se mohli mylně domnívat, že uvnitř v pokoji sedí někdo, kdo umí čínsky a kdo tomu příběhu rozuměl, jasně?

Emit: Ano.

Kimberley: Jenže žena v pokoji ve skutečnosti čínsky vůbec neumí, chápeš?

Emit: Chápu.

Kimberley: A o tom příběhu neví vůbec nic. Ona ani nepotřebuje vědět, že vůbec je nějaký příběh. Ona prostě jen řadí k sobě formální znaky podle instrukcí, které dostala. Když ty znaky označují jako „formální“, myslím tím, že veškerý význam, který mají, je z jejího hlediska irelevantní. Ona je prostě jen řadí podle jejich tvarů. Pracuje podobně jako nějaký stroj.

Emit: Chápu. Takže vy tvrdíte, že to samé platí o všech počítačích? Že ničemu nerozumí?

Kimberley: Ano, k tomuto závěru Searle došel. Stroje přinejlepším pouze simulují myšlení.

Emit: A vy si myslíte, že to samé platí i o mně?

Kimberley: Samozřejmě. Všechny počítače, bez ohledu na to, jak slo-

žité, fungují na stejném principu. Nerozumějí symbolům, s kterými mechanicky manipulují. Nerozumí ničemu.

Emit: A proto si myslíte, že ani já ničemu nerozumím?

Kimberley: Ano. Máš v sobě pouze velmi složité zařízení pro manipulaci se symboly, proto ničemu nerozumíš. Jsi pouze dokonalá počítačová simulace někoho, kdo rozumí.

Emit: To je zvláštní. A já si myslel, že rozumím.

Kimberley: To říkáš jenom proto, že jsi opravdu skvělá simulace!

Emit je samozřejmě daleko dokonalejší než naše dnešní počítače. Kimberley je však i přesto přesvědčená, že Emit funguje na stejném principu. Pokud má Kimberley pravdu, pak podle Searla Emit ničemu nerozumí.

Ten „správný materiál“

Emit se nyní zeptá, co jiného, pokud tedy nemyslí, je k myšlení zapotřebí?

Emit: Co mi tedy chybí k tomu, abych mohl myslet?

Kimberley: Podle Searla ti chybí ten správný materiál.

Emit: Ten správný materiál?

Kimberley: Ano. Jsi vyroben z nesprávného materiálu. Searle ve skutečnosti neříká, že stroje nedokáží myslet. Koneckonců, my lidé jsme v jistém smyslu také stroje. Jsme biologické stroje, které se vyvinuly přirozeně. Takové biologické stroje bude snad jednoho dne možné vyrábět a sestavovat uměle, stejně jako vyrábíme auta – v tom případě bychom dokázali vyrobit stroj, který rozumí. Ale ty, Emit, takový biologický stroj nejsi. Jsi pouze elektronický počítač ukrytý v těle z umělé hmoty a kovu.

Emitův umělý mozek

Zdá se, že Searlův myšlenkový experiment skutečně dokazuje, že žádný programovaný počítač není nikdy schopen rozumět. Musí

v sobě však stroj z plechu, silikonu a umělé hmoty jako Emit mít opravdu ukrytý právě takový počítač? Emit tvrdí, že ne.

Emit: Obávám se, že vás budu muset poopravit, pokud jde o to, co ve mně fyzicky je.

Kimberley: Opravdu?

Emit: Ano. Ten manuál je zastaralý. Já v sobě nemám žádný počítač manipulující se symboly. Ve skutečnosti patřím k nové generaci mozkomatických strojů.

Kimberley: Mozkomatických?

Emit: Ano. Mám v hlavě umělý mozek z kovu a silikonu. Předpokládám, že víte, že ve vaší hlavě je mozek složený z miliard neuronů propojených navzájem tak, že tvoří spletitou síť?

Kimberley: Samozřejmě.

Emit: A v mé hlavě je přesně ta samá síť, pouze s tím rozdílem, že mé neurony nejsou z organické hmoty jako ty vaše, ale z kovu a silikonu. Všechny mé umělé neurony jsou zkonstruovány tak, aby fungovaly přesně jako obyčejný neuron. A tyto umělé neurony jsou propojeny stejně jako v normálním lidském mozku.

Kimberley: Chápu.

Emit: Váš organický mozek je propojen se zbytkem těla nervovým systémem.

Kimberley: To je pravda. Můj mozek získává od mých smyslových orgánů, od jazyka, nosu, očí, uší a pokožky, elektrické informace. Můj mozek na ně reaguje jinými elektrickými informacemi, jež potom pohybují svaly, které mi umožňují chodit a mluvit.

Emit: No a můj mozek je propojený s mým umělým tělem úplně stejně. A protože má úplně stejnou strukturu jako normální lidský mozek – mé neurony jsou propojeny stejně –, reaguje stejným způsobem.

Kimberley: Chápu. Nevěděla jsem, že už byly vyvinuté takové mozkomatické stroje.

Emit: A teď, když víte, jak uvnitř fungují, změnila jste názor

na to, jestli rozumím nebo nerozumím? Připouštíte teď už, že cítím?

Kimberley: Ne. Faktem totiž zůstává, že jsi z nesprávného materiálu. K tomu, abys skutečně rozuměl a cítil, musíš mít mozek z organického materiálu, jako mám já.

Emit: Nechápu, v čem je tak důležitý druh materiálu, z kterého je vyrobený můj mozek. Hlavní přece je, že pouze nemanipuluje se symboly, ne?

Kimberley: Hm. Asi ne. Nejsi tedy „počítač“ v tomhle smyslu. Nemáš žádný program, takže to přirovnání se Searleovým myšlenkovým experimentem v tvém případě asi nesedí. Pořád mám ale pocit, že jsi jenom stroj.

Emit: Ale sama jste říkala, že i vy jste stroj. Jste stroj z masa a kostí, zatímco já jsem stroj z kovu a silikonu.

Kimberley: Jenže ty pouze předstíráš myšlení, pocity a tak dále.

Emit: Ale jaký pro to máte důkaz? Já ve skutečnosti vím, že nemáte pravdu. Jsem vnitřně přesvědčený, že opravdu rozumím, vím, že opravdu cítím a nic nepředstírám. Ale, samozřejmě, těžko vám to můžu dokázat.

Kimberley: Ani mě nenapadá, jak bys mohl.

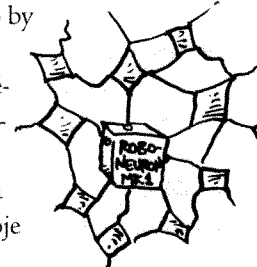
Emit: Pravda. Ale stejně tak ani vy mi nemůžete dokázat, že vy rozumíte, že myslíte, cítíte a tak dále.

Kimberley: To asi ne.

Nahrazení Kimberleyiných neuronů

Emit: Představte si, že bychom postupně nahrazovali organické neurony ve vašem mozku umělými kovovými a silikonovými, jako jsou ty moje. Zhruba po roce byste měla mozkomatický mozek jako já. Co by se podle vás stalo?

Kimberley: Jak by mi implantovali víc a víc umělých neuronů, pomalu bych přestávala rozumět. Mé pocity a myšlení by mizelo, až bych nakonec byla uvnitř mrtvá, jako ty. Protože moje

umělé neuronu by byly ze stejného nesprávného materiálu. Mozkomatický mozek pouze předstírá myšlení.

Emit: A přitom by si nikdo navenek nevšiml žádného rozdílu?

Kimberley: Ne, asi ne. Pořád bych se chovala stejně, protože umělé neuronu by fungovaly stejně jako ty původní.

Emit: Správně. V tom případě byste si však při nahrazování vašich neuronů ani *vy* nevšimla jakékoli ztráty schopnosti rozumět nebo cítit, ne?

Kimberley: Jak to myslíš?

Emit: Kdybyste si všimla, že ztrácíte schopnost rozumět nebo cítit, pak byste se o tom patrně zmínila, ne? Řekla byste něco jako: „Panebože, děje se se mnou něco divného. V posledních měsících jako by se mi začínal vytrácet rozum!“

Kimberley: To asi ano.

Emit: A přece byste nic takového neřekla, že? Protože vaše vnější chování, jak jste právě připustila, by bylo stejné jako obvykle.

Kimberley: Aha, to je asi pravda.

Emit: Z toho ale vyplývá, že i když by se váš rozum a cit úplně rozplynul, vy byste neměla o ničem ani potuchy.

Kimberley: Hm, asi ano.

Emit: Pak si ovšem neuvědomujete, že byste něco ztrácela, kdyby vám pomalu nahrazovali vaše neuronu kovovými a silikonovými.

Kimberley: Asi ne.

Emit: A o to mi právě jde: vy si myslíte, že si uvědomujete „něco“ – rozum, cit, cokoli –, co podle vás máte, a co já, „pouhý stroj“, nemám. Ale ukazuje se, že si ve skutečnosti nic takového neuvědomujete. Toto kouzelné „něco“ je pouhá iluze.

Kimberley: Ale já prostě vím, že můj rozum – a moje myšlení, vnímání a emoce – je něco, čeho se nedá nikdy dosáhnout tím, že se k sobě poslepují kousky umělé hmoty, kovu a silikonu.

Kimberley má pravdu, že většina z nás si myslí, že si v duchu uvědomujeme jakési kouzelné a tajemné vnitřní „něco“, o kterém „pro-

stě víme“, že ho nikdy nemůže mít žádná hromada umělé hmoty, kovu a silikonu. Samozřejmě, o nic snadnější není ani představa, že něco takového může mít hromada organické hmoty, jako je mozek. Protože kde se bere vědomí a rozum ve tkáních masa? A tak nakonec možná Kimberley nezbyvá než se smířit s tím, že rozum, pocity a tak dále nejsou ve skutečnosti vůbec fyzické.

V každém případě však, jak právě poznamenal Emit, ono tajemné „něco“, o kterém si Kimberley myslí, že si ho uvědomuje a jehož podle ní není žádný stroj z kovu a umělé hmoty schopen, se skutečně začíná jevit jako iluze, jakmile vezmeme v potaz argumenty podobné tomu, který právě uvedl Emit. Ukazuje se totiž, že toto vnitřní „něco“ je něčím, o čem nemůže Kimberley vědět. A ještě hůře, nemá to žádný vliv na její vnější chování (protože, jak jsme si uvedli, mozkomatická Kimberley by se chovala úplně stejně). A jelikož její myšlenky a pocity, chápání a emoce *mají* vliv na její chování a Kimberley o nich ví, zdá se, že Kimberley se skutečně mylí. Ve skutečnosti to tedy vypadá, že neorganické stroje mohou, alespoň v principu, prožívat tyto mentální stavy také.

A přece je Kimberley stále přesvědčená, že Emit ničemu nerozumí.

Kimberley: Podívej, já jsem ráda, že stále předstíráš, že mi rozumíš, protože za tím účelem tě zkonstruovali. Ale faktem zůstává, že jsi pouze hromada umělé hmoty a elektrických obvodů. Skuteční lidé si zaslouhují pozornost a úctu, jsou mi blízcí. Ale nemůže mi být blízký nějaký vylepšený spotřebič do domácnosti.

Emit sklopí zrak a hledí na koberec.

Emit: Takže pro vás budu vždy jen pouhá věc?

Kimberley: Samozřejmě. Jak bych se mohla přátelit s myčkou na nádobí kombinovanou s vysavačem?

Emit: My mozkomatici se s odmítnutím smiřujeme těžko.

Kimberley: Připomeň mi, abych napsala tvému výrobci pochvalný dopis o tom, jak dokonalý máš simulátor emocí. A teď vyluxuj koberec.

Na Emitově tváři se krátce objevil zoufalý výraz.

Emit: Ještě něco...

Chvilí nehybně stojí a potom se zhroutí. Z krku mu pomalu stoupá tenký sloup kouře.

Kimberley: Emite? Emite? Panebože, další zmetek.

SOUVISEJÍCÍ KAPITOLY:

Některé z otázek a argumentů, kterým se věnuje tato kapitola, jsou probrány také ve 13. kapitole, Záhada vědomí. Viz též 8. kapitolu, Podivný případ racionálně uvažujícího zubaře.

DALŠÍ ČETBA:

Argument čínského pokoje je uveden v pojednání Johna Searlea, „Minds, Brains and Programs“, která tvoří 37. kapitolu knihy:

Nigel Warburton (ed.), *Philosophy: Basic Readings* (Routledge, London 1999).

Searleovo pojednání je uvedeno také v knize:

Douglas R. Hofstadter, Daniel Dennett (eds.), *The Mind's I* (Penguin, London 1981), která rovněž obsahuje mnoho jiných podnětných pojednání a příspěvků týkajících se vědomí. Velmi doporučuji.

7. EXISTUJE BŮH?

STUPEŇ NÁROČNOSTI FILOZOFICKÉ GYMNASTIKY

ROZCVIČKA

STŘEDNÍ ZÁTĚŽ

NÁROČNĚJŠÍ CVIČENÍ

Je rozumné věřit v Boha? Lze bohatost světa kolem nás – existenci řádu, života a nás samých – skutečně vysvětlit bez předpokladu, že vesmír měl nějakého nadpřirozeného konstruktéra? Nebo je Bůh díky Darwinově teorii přírodního výběru nadbytečný? Je existence bolesti a utrpení ve světě důkazem, že žádný Bůh neexistuje? Nebo je utrpení přece jen slučitelné s existencí milujícího Boha?

Odůvodnění víry v Boha

V Boha věří mnoho miliónů lidí. Někteří tvrdí, že jejich přesvědčení je věcí víry. Na víru jako takovou se blíže podíváme ke konci této kapitoly. Teď bych chtěl začít úvahou, jestli lze víru v Boha odůvodnit. V první části kapitoly se budu věnovat jednomu z nejslavnějších argumentů pro existenci Boha: argumentu designu.

Argumentu designu (Teleologický argument)

Procházíte se po opuštěné pláži a na písku uvidíte ležet hodinky. Jak se tam dostaly? Je jisté velmi nepravděpodobné, že by tyto hodinky vznikly bez pomoci nějakého konstruktéra. Hodinky se přece jen tak samy o sobě neposkládají, že? Ve skutečnosti mají tyto hodinky evidentně nějaký účel nebo funkci: ukazovat čas. Zdá se tedy pravděpodobné, že tyto hodinky byly zkonstruovány, aby plnily tuto funkci. Potom však mám důvod domnívat se, že existuje konstruktér, bytost dostatečné inteligence a schopností, aby byl schopen takovouto složitou a důmyslnou věc vytvořit.

A teď si vezměte lidské oko. Oko je také mimořádně složitá věc, ve skutečnosti daleko složitější než jakékoli hodinky. Také oči mají svůj účel – umožňují svým majitelům vidět. Lidské oko je k tomuto